बोर्ड कृतिपत्रिका : मार्च 2018

संस्कृत - मकरन्द:।

Time: 2 Hours | **Max. Marks : 40**

सूचना:

i. सर्वासु कृतिषु वाक्यानां पुनर्लेखनम् आवश्यकम्।

ii. यथासूचनम् आकलनकृतय: व्याकरणकृतय: आरेखितव्या:।

iii. आकृतीनाम् आलेखनं मसिलेखन्या कर्तव्यम्।

प्रथम: विभाग: – गद्यम्।

1. अ. गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत। **[12]**

अ.1. अवबोधनम्। (केऽपि 2 कृती कुरुत।) **(1)**

i. उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

श्रुत: .... शब्द: अयम्। किन्तु तस्य समग्रार्थ: न ....।

(अहम्/मया) (ज्ञात:/ज्ञातवान्)

ii. क: कं वदति? **(1)**

वयम् अपि तथैव करिष्याम:।

iii. वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत। **(1)**

स्वार्थसिध्दये अनुष्ठितं विधियुक्तम् आचरणं नाम अवैधाचार:।

कुमार: – तात, अप्यद्य वयं सर्वे राष्ट्रीयपुरस्कारप्राप्तं चित्रपटं प्रेक्षितुं गच्छाम:?

जनक: – जात, किन्तु चित्रपटस्यास्य प्रवेशपत्राणि सद्य: नोपलभ्यन्ते इति श्रुतं मया। अद्य तु रविवासर:। तर्हि किन्तु वक्तव्यम्?

COEPian's ACADEMY™
We are a 'class' apart...

कुमार: – जानामि तत्सर्वं, किन्तु अधिकमूल्यं दत्त्वा प्रवेशपत्राणि लभ्यन्ते।

जनक: – सौम्य, कथं त्वया ज्ञायते?

कुमार: – वयस्येन कथितम्। तेनापि तथा क्रीतानि। वयमपि तथैव करिष्याम:।

जनक: – पुत्र, अपि जानासि त्वं यद् असावनुचित: मार्ग:? एष: अवैधाचार:।

कुमार: – श्रुत: मया शब्दोऽयम्। किन्तु तस्य समग्रार्थ: न ज्ञात:।

जनक: – श्रृणु तर्हि। केवलं स्वार्थसिद्धये अनुष्ठितं विधिविरुद्धमाचरणं, नियमातिक्रमणं, निषिद्धाचरणं नाम अवैधाचार:।

कुमार: – स्वकार्यस्य सत्वरसिद्ध्यर्थं केचन जना: तेषु तेषु कार्यालयेष्वधिकमूल्यं ददति इति श्रुतं मया। किमेष अवैधाचार:?

अ.2. स्वमतप्रकटनम्- **(2)**

'अवैधाचारेण समाजस्य हानि: भवति' एतस्मिन् विषये ३०/४० शब्दपरिमितां भवत्प्रतिक्रियां माध्यमभाषया लिखत।

ब. गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत।

ब.1. अवबोधनम्। (केऽपि 2 कृती कुरुत।)

(i) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। **(1)**

अस्यां क्रीडायां .... द्वादश .... भवन्ति।

(प्रतिसङ्घं/प्रतिसङ्घस्य) (गोलरक्षका:/ क्रीडापटव:)

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत। **(1)**

कबड्डी-क्रीडायां कति क्रीडापटवः बहिः तिष्ठन्ति?

(iii) वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत। **(1)**

वैयक्तिकक्रीडासु कबड्डी इति भारतीयक्रीडा महाराष्ट्रराज्ये विशेषरूपेण लोकप्रियतां गता।

प्राचीनकालतो विविधाः क्रीडाः प्रचलिताः। काश्चित् साङ्घिकाः काश्चिच्च वैयक्तिकाः। साङ्घिकक्रीडासु कबड्डी इति भारतीया क्रीडा महाराष्ट्रराज्ये विशेषरूपेण लोकप्रियतां गता। 'हुतुतू' इति तस्या अपरनाम। तुकाराममहाराजस्य अभङ्गवचनेषु एषा क्रीडा 'हमामा, हुंबरी, हुतुतू' इत्यादिभिः नामभिः निर्दिष्टा। वङ्गदेशे 'हुडू', दक्षिणभारते 'चेडुगुडु', उत्तरभारते 'कबड्डी' इति नाम्ना विख्यातैषा क्रीडा।

अस्यां क्रीडायां प्रतिसङ्घं द्वादश क्रीडापटवः भवन्ति। क्रीडाङ्गणे तु सप्त क्रीडापटवः एव खेलन्ति। पञ्च क्रीडापटवो बहिस्तिष्ठन्ति। एष क्रीडाप्रकारो न केवलं पुरुषाणाम्, अपि तु महिलानां कृतेऽपि प्रचलितोऽस्ति।

ब.2. पृथक्करणम् –

गद्यांशं पठित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत। **(2)**

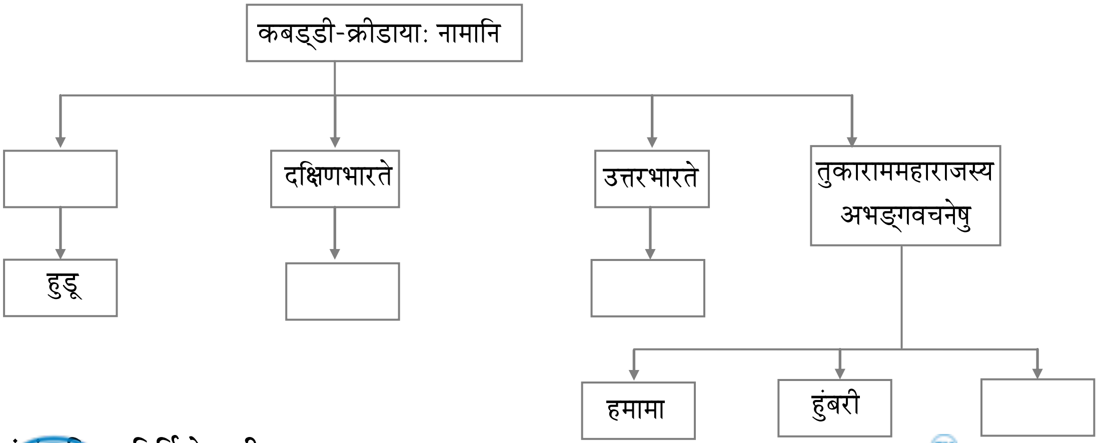

क. गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत।

क.1. पृथक्करणम् – **(2)**

यथाक्रमं घटनाः लिखत।

i. प्रभाते संदेशप्रापणम्।

ii. अन्तर्जालात् प्राप्तं संज्ञापनं वरदां प्रति प्रेषणम्।

iii. वरदायाः सप्ताश्चर्यविषये जिज्ञासा।

iv. सप्ताश्चर्यविषयकज्ञानार्थम् अन्तर्जालस्य उपयोगः।

COEPian's ACADEMY™
We are a 'class' apart...

सखि वरदे, शुभप्रभातम्। अद्य प्रभाते त्वत्तः सन्देशः प्राप्तः। समाजशास्त्रविषयस्य प्रकल्पार्थं सप्ताश्चर्यविषये ज्ञातुमिच्छसि इति मन्ये। तदर्थं अन्तर्जालात् प्राप्तमिदं संज्ञापनं प्रेषयामि।

विश्वे तथा सर्वधर्मेषु सप्ताङ्कः विशेषतामादधाति। अङ्कः एष भाग्यदर्शकः स्वामित्वद्योतकः च। यथा सप्तस्वराः सप्तदिनानि तथैव सप्ताश्चर्याणि जगति विशेषरूपेण ख्यातानि। सप्तशून्यशून्यद्वितमे ख्रिस्ताब्दे (2007) नूतनानि विश्वसप्ताश्चर्याणि उद्घोषितानि यानि शताधिककोटिरसिकजनैः विश्वतः निर्वाचितानि।

प्रथमाश्चर्यं रोमनगरभूषणं कोलोसिअम्-फेव्हिन-अम्फीथिएटरम्। एतद् अर्धवर्तुलाकारं प्रेक्षागृहं सम्राट्व्हेस्पॅशियनमहोदयेन निर्मितम्।

द्वितीयमाश्चर्यं नाम चीनदेशस्थिता मृत्पाषाणेष्टिकामयी विशाला भित्तिः। उत्तरकाष्ठास्थितशत्रोः रक्षणार्थं शिंगहाउनटी-नृपेण निर्मितैषा।

त्वं जानास्येव यद् मिस्रदेशः पिरॅमिडरचनार्थं जगति विख्यातः। एतासु पिरॅमिडरचनासु गिझापिरॅमिडरचना सप्ताश्चर्येषु एकतमा।

एतद् अभिमानास्पदं यद् चतुर्थाश्चर्यं भारतभूमावेव स्थितम्। शहाजहानसम्राजा स्वपत्नीस्मरणार्थं विनिर्मितमेतत् शिल्पं भारतीयस्थापत्यकलायाः अनुपमेयं प्रतीकम्। पौर्णिमायां रात्रौ चन्द्रज्योत्स्नाधवलितस्यैतस्य ताजमहालस्य शोभा अवर्णनीया केवलं स्वसंवेद्या च।

क.2. शब्दज्ञानम्। (कोऽपि द्वे कृती कुरुत।) **(2)**

(1) (i) चतुर्थं पदं लिखत। **(½)**

अर्धवर्तुलाकारः प्रेक्षागृहम् : : विशाला : ....।

(ii) समूहेतरं पदं लिखत। **(½)**

जगति, मनसि, विश्वे।

(2) विलोमशब्दं लिखत। **(1)**

(i) दूषणम् (ii) प्रेषितः।

(3) गद्यांशतः तृतीयाविभक्तेः द्वे रूपे लिखत। **(1)**

द्वितीयः विभागः – पद्यम्।

2.अ. पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत। **[10]**

अ. 1. पृथक्करणम्।

पद्यांशतः उचितान् शब्दान् चित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत।

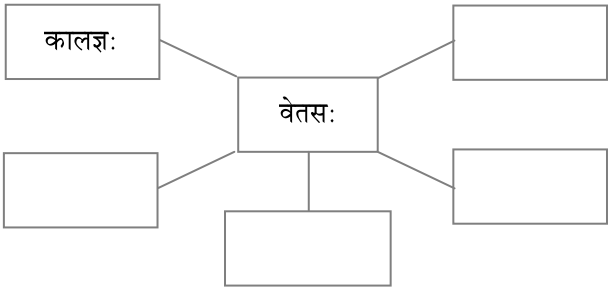

तिष्ठन्त्येते यथास्थानं नगा होकनिकेतनाः।
ते त्यजन्ति ततः स्थानं प्रातिलोम्यान्न वेतसः।।1।।

वेतसो वेगमायातं दृष्ट्वा नमति नापरे।
सरिद्वेगे व्यतिक्रान्ते स्थानमासाद्य तिष्ठति।।2।।

कालज्ञः समयज्ञश्च सदा वश्यश्च नोद्धतः।
अनुलोमस्तथास्तब्धस्तेन नाभ्येति वेतसः।।3।।

COEPian's ACADEMY™
We are a 'class' apart...

अ.2. शब्दज्ञानम्। **(1)**

(i) 'गृह्णन्ति' शब्दस्य कृते पद्यांशे आगतः विलोमशब्दः अस्ति ....।

(ii) 'सततम्' शब्दस्य कृते पद्यांशे आगतः पर्यायशब्दः अस्ति ....।

(ब) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत।

ब.1. तात्पर्यलेखनम्।

प्रथम/द्वितीयसुभाषितस्य तात्पर्यं माध्यमभाषया लिखत। **(2)**

एकैकं घर्षयेद्दन्तं मृदुना कूर्चकेन च।
दन्तशोधनचूर्णेन दन्तमांसान्यबाधयन् ।।1।।
अत्यम्बुपानान्न विपच्यतेऽन्नं निराम्बुपानाच्च स एव दोषः।
तस्मान्नरो वह्निविवर्धनाय मुहुर्मुहुर्वारि पिबेदभूरि।।2।।
भोजनान्ते पिबेत्तक्रं वासरान्ते पिबेत् पयः।
निशान्ते च पिबेद्वारि त्रिभी रोगो न जायते।।3।।

ब.2. अवबोधनम्। पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत। **(1)**

पय: कदा पिबेत्?

(क) स्मरणम्।

क.1. श्लोकांशान् मेलयत। **(2)**

(1) पञ्चैते गृहिण: पोष्या	न हता भवन्ति।
(2) पिको वसन्तस्य	शीलमेतत्प्रशस्यते।
(3) अनुग्रहश्च दानं च	गुणं न वायस:।
(4) शस्त्रैहतास्तु रिपवो	इतरे च स्वशक्तित:।

क.2. श्लोकपूर्ति:।

सुभाषितं शुद्धं पूर्णं च लिखत। (केवलं 1) **(2)**

(1) शनै: शनैश्च .... कदाचन।।

(2) साम्नैव .... पटोलेन।।

तृतीय: विभाग: – व्याकरणम्।

3. यथानिर्देशं कृती कुरुत। (5 उपप्रश्ना: लेखनीया:।) **[10]**

अ. नाम/सर्वनामपदानां पृथक्करणम् । (कोष्ठकपूरणम्) **(2)**

(6 पर्यायेषु 4 पर्याया: लेखनीया:।)

	षष्ठी एकवचन Genitive Singular	पञ्चमी बहुवचन Ablative Plural	तृतीया एकवचन Instrumental sing.
नाम			
सर्वनाम			

COEPian's ACADEMY ™
We are a 'class' apart...

(राज्ञा, वाग्भ्य:, कस्य, तेभ्य:, सर्वेण, गुणवत:)

ब. क्रियापदानां पृथक्करणम्। (कोष्ठकपूरणम्) **(2)**

(6 पर्यायेषु 4 पर्याया: लेखनीया:।)

द्वितीय-भविष्यकाल: II Future tense	परोक्ष-भूतकाल: Perfect past tense	प्रथम-भूतकाल: Imperfect past tense	विध्यर्थ: Potential mood	आज्ञार्थ: Imperative mood	वर्तमानकाल: Present tense

(उवाच, करिष्यति, अशृणोत्, मन्यते, भवतु, जानीयात्)

क. समास:। (6 पर्यायेषु 4 पर्याया: लेखनीया:।) **(2)**

यथापेक्षं रिक्तस्थानानि पूरयत।

समस्तपदानि	विग्रहवाक्यानि	समासनामानि
1.	सेवाया: भाव:।	षष्ठी तत्पुरुष:।
2. असमर्थ:	............।	नञ् तत्पुरुष:।
3. समग्रार्थ:	समग्र: अर्थ:।	............।
4.	स्थानम् अनतिक्रम्य।	अव्ययीभाव: ।
5. वस्त्रस्यूत:	....	मध्यमपदलोपी।
6. शान्तचेतसम्	शान्तं चेत: यस्य स:। तम् ।	............।

ड. उपपदविभक्तिः । (6 पर्यायेषु 4 पर्यायाः लेखनीयाः।) **(2)**

उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

i. .... विना कथं चिकित्सकः भवेत्?

(सेवाभावस्य/सेवाभावेन)

ii. मेघाः .... जलं यच्छन्ति।

(अस्मभ्यं/अस्मान्)

iii. .... पुरतः सूर्यखगः उपस्थितः।

(अर्जुनेन/अर्जुनस्य)

iv. अलम् .... ।

(विवादेन/विवादाय)

v. आचार्यः .... ज्ञानं यच्छति।

(शिष्यं/शिष्येभ्यः)

vi. बालिका .... स्पृहयति।

(आभूषणं/आभूषणाय)

इ. सन्धिं/सन्धिविग्रहं कुरुत। (6 पर्यायेषु 4 पर्यायाः लेखनीयाः।) **(2)**

रिक्तस्थानपूर्तिः।

i. यदुक्तम् = यद् + ...।

ii. दण्डोऽपि = ...+ अपि।

iii. .... = भवति + इति।

iv. प्रजाहताश्च = ... + च।

v. विधिनापि = विधिना + ...।

vi. .... = तस्मिन् + एव।

COEPian's ACADEMY™
We are a 'class' apart...

फ. **सङ्ख्यावाचकविशेषणानि।** (6 पर्यायेषु 4 पर्यायाः लेखनीयाः।)

रिक्तस्थानपूर्तिः। **(2)**

i. दिने अहम् .... भोजनं करोमि।

(Twice) (दोनदा)

ii. चैत्रमासः .... मासः वर्षस्य।

(1st) (१ ला)

iii. कालिदासेन .... नाटकानि लिखितानि।

(3) (३)

iv. भदवद्गीतायाः .... अध्यायाः सन्ति।

(18) (१८)

v. तस्य स्वागतार्थं .... पक्वान्नानि कृतानि।

(5) (५)

vi. .... प्रमुखाः दिशः सन्ति।

(4) (४)

चतुर्थः विभागः – लेखनकौशलम्।

4. **अधोनिर्दिष्टे कृती कुरुत। –** **[8]**

अ. **वाक्यनिर्माणम्। –** **(4)**

तालिकातः शब्दान् चित्वा अर्थसङ्गतानि 4 वाक्यानि लिखत।

गायकः	विद्यालयं	करोति।
सैनिकः	परोपकाराय	गच्छति।
शिशुः	नाट्यगीतं	जीवति।
सत्पुरुषः	रक्षणं	गायति।

ब. **कथापूर्तिः।** **(4)**

मञ्जूषातः उचितान् शब्दान् चित्वा 4 रिक्तस्थानानि पूरयित्वा कथां पुनर्लिखत।

एकदा सर्वे ग्रामस्थाः सम्मील्य एकस्य ग्रामीणस्य .... चर्चाम् अकुर्वन्। बहुभिः जनैः स प्रशंसितः। अन्ततः एकः जनः अवदत् सः उत्तमः जनः अस्ति, इत्यत्र नास्ति सन्देहः । परन्तु तस्मिन् द्वौ दोषो वर्तेते इति मे प्रतिभाति। तच्छ्रुत्वा अपरः अपृच्छत् कौ तौ दोषौ? .... इच्छामि। सः शीघ्रकोपी तथा कोपावेशे सः कार्याकार्यविवेकं न रक्षति। संयोगवशात् यस्य विषये वार्तालापः प्रचलितः आसीत् स एव तत्र आगतः। अन्तिमं वाक्यं तस्य श्रवणपथे आपतितम्। स्वस्य आलोचकस्य उपरि उत्पत्य ग्रीवया तं गृह्णन् सः अपृच्छत्, रे शठ, मां .... इति वदसि? किं ते धाष्टर्यम्। तव कण्ठनोदनं करोमि अधुना। उपस्थिताः अन्ये जनाः तस्य रक्षणार्थं प्रयतमानाः अवदन्, भवान् स्वयमेव प्रमाणीकृतवान् यत् तस्य .... न मिथ्या।

(आलोचना, शीघ्रकोपी, विषये, ज्ञातुम्)

COEPian's ACADEMY™
We are a 'class' apart...